

Τόμος Πρακτικών Φιλοσοφικού Forum «Ανάδρασις»
ISBN: 978-618-82935-0-2

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΠΩΣ ΝΑ ΜΥΗΣΟΥΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Μία προσέγγιση μέσω του βιβλίου *Φιλοσοφικά Παραμύθια*

Παναγιώτα Βάσση

Δρ Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Αθηνών - συγγραφέας

World Philosophy Day 2016

“ ... philosophy is more than an academic subject; it is a daily practice that helps people to live in a better, more humane way. ”

Irina Bokova

UNESCO Director-General

Αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης στο πλαίσιο της εφαρμοσμένης φιλοσοφίας και με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Φιλοσοφίας είναι το πώς μπορεί να συνεισφέρει το προσφάτως εκδοθέν βιβλίο μου *Φιλοσοφικά Παραμύθια*¹ στη μύηση των παιδιών στον κόσμο της Φιλοσοφίας. Να θυμίσουμε αρχικά πως η μυθοπλασία² γενικότερα

¹ Γ. Βάσση, *Φιλοσοφικά παραμύθια*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα 2016.

² Η αλληγορία είναι ένας εκφραστικός τρόπος, με τον οποίο ο συγγραφέας άλλα λέει και άλλα εννοεί. Πρόκειται, συνεπώς, για συνεχή μεταφορά ή παρομοίωση. Ο Πλάτων τη χρησιμοποιεί για να κάνει πιο κατανοητές δύσκολες φιλοσοφικές έννοιες και για να κερδίσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του αναγνώστη. Επίσης, ο εκφραστικός αυτός τρόπος τού είναι χρήσιμος, όταν θέλει να θεμελιώσει απόψεις που δεν μπορούν να στηριχτούν με τη διαλεκτική ή για να ενισχύσει τη διαλεκτική.

αποτελέσει εργαλείο φιλοσόφων, ήδη από την αρχαιότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Πλάτων, ο οποίος, για να εισαγάγει τους μαθητές του στον φιλοσοφικό του κόσμο, έγραψε τον «Μύθο του σπηλαίου».³ Ομοίως, η ίδια η πλατωνική *Πολιτεία* στο σύνολό της, αλλά και μία σειρά από ουτοπικές πολιτείες που ακολούθησαν - όπως η *Utopia* του Thomas More (1516), η *Citta del Sole* (1602) του Tomasso Campanella, η *Nova Atlantis* του Francis Bacon (1624), κ.α. - αποτελούν φανταστικές πολιτείες που είναι, ωστόσο, δυνατές με τη σύλληψη του νου, που δυνητικά θα μπορούσαν να υπάρξουν.

Τα «Φιλοσοφικά Παραμύθια» είναι καταρχάς παραμύθια, διότι αποτελούν μυθοπλαστικές ιστορίες. Σε καθεμία από τις τρεις ιστορίες του βιβλίου πραγματοποιούνται εγκιβωτισμοί νέων ιστοριών που εισάγουν στο αμιγώς παραμυθιακό στοιχείο. Έτσι, ενώ οι κυρίως πρωταγωνιστές των ιστοριών είναι ο Φίλιππος και η Μυρσίνη, δύο παιδιά του Δημοτικού και καλοί φίλοι, στις εγκιβωτισμένες ιστορίες έχουμε γίγαντες, σοφούς, ουτοπικές πολιτείες ή υλικό από την ιστορική μνήμη, όπως το *Ολοκαύτωμα του Κομμένου*. Ως προς αφηγηματικό υλικό, η αφόρμηση είναι κοινή: η μετακίνηση με το σχολικό. Το σχολικό αποτελεί ένα μικρό κοινωνικό πυρήνα που γεφυρώνει το σπίτι με το σχολείο και ενσωματώνει μία μικρή κοινωνική ζωή με ερεθίσματα, συζητήσεις, προβληματισμούς... Σε κάθε ιστορία πρωταγωνιστεί άλλοτε ο Φίλιππος και άλλοτε η Μυρσίνη με φόντο τους υπόλοιπους συμμαθητές, τη συνοδό, τη δασκάλα ή πρόσωπα της οικογένειας.

³ Πλάτων, *Πολιτεία*, 11, 514a- 515a.

Τα «Φιλοσοφικά Παραμύθια» είναι επίσης φιλοσοφικά, γιατί σε κάθε ιστορία - ρητά και κυρίως υπόρρητα - τίθενται πολλά φιλοσοφικά ζητήματα του κλάδου της Ηθικής. Η πρώτη ιστορία με τίτλο «Ο Ζερβοκουτάλας και η Δεξιοχέρα» αναφέρεται στη διαφορετικότητα και την αποδοχή. Η δεύτερη που έχει τίτλο «Η θεία Δημοκρατία και ο Λεβιάθαν»⁴ είναι μια ιστορία κοινωνικής - πολιτικής αλληγορίας για παιδιά, που αναφέρεται στο φόβο ως πολιτικό εργαλείο χειραγώγησης. Και η τρίτη τιτλοφορείται «Συνέντευξη από τον παππού» και αφορά στο διάλογο των γενεών, την άρση των στερεοτύπων και την αξία της ειρήνης. Το εγχείρημα απευθύνεται σε παιδιά των τελευταίων τάξεων του Δημοτικού σχολείου που δεν έχουν ακόμη εξοικειωθεί με όρους της φιλοσοφίας, αλλά διαθέτουν ερωτήματα (προ-φιλοσοφικά, θα λέγαμε)⁵ και προβαίνουν σε λεπτές παρατηρήσεις. Οι ιστορίες διαθέτουν μυθοπλαστική πλοκή και φιλοσοφικό υπόστρωμα, προσεκτικά δουλεμένο, ώστε να εξοικειωθούν τα παιδιά με τους όρους της διαφορετικότητας, της αποδοχής, της δημοκρατίας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων μέσα από ένα παιχνίδι ρόλων, ονείρου και φαντασίας, ώστε η προσπέλαση των όρων να γίνεται με παιγνιώδη τρόπο και εργαλεία προσφιλή στα παιδιά, όπως ο γίγαντας, ο σοφός ή ο παραμυθάς.

⁴ Η δεύτερη μυθοπλαστική ιστορία είναι εμπνευσμένη από τις τρεις κλασικές συμβολαιακές θεωρίες, του Thomas Hobbes, του John Locke και του Jean-Jacques Rousseau. Ειδικά ο τίτλος παραπέμπει στο έργο του Hobbes, *Leviathan or the Matter, Form and Power of a Commonwealth Ecclesiastical and Civil* (1651). Το όνομα *Λεβιάθαν* αλιεύτηκε σκόπιμα από την παλαιά Διαθήκη (*Βιβλίο του Ιώβ*). Η εβραϊκή λέξη αναφέρεται στο θαλάσσιο ακατανίκητο κήτος Λεβιάθαν και συνεκδοχικά υποδηλώνει την υπεροχή του απόλυτου μονάρχη.

⁵ Κατά μία έννοια, το επίμονο παιδικό ερώτημα «γιατί;» αποτελεί βασικό στοιχείο εισαγωγής στην ερμηνευτική διαδικασία, στην επεξεργασία της α-πορίας και στη φιλοσοφική σκέψη.

Παιδαγωγικός σκοπός, να έρθει η φιλοσοφία κοντά στα παιδιά... Βασική επιδίωξη είναι κάθε φορά τα παιδιά να περιμένουν και να βρίσκουν ένα παραμύθι. Να γοητευτούν από τον κόσμο του, να συγκινηθούν ή να γελάσουν. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, να συζητήσουν με το δάσκαλο ή το γονιό – πρόσωπα που μπορούν να λειτουργήσουν ως καθοδηγητές- με αφορμή το παραμύθι. Το εγχείρημα εστιάζει στην πρόκληση διαλόγου.⁶ Κοντά στη θεώρηση ότι μπορεί να υπάρξει «Φιλοσοφία για παιδιά»⁷ (θεώρηση και κίνημα παιδαγωγικής που έχει βρει εφαρμογή σε πολλές χώρες του εξωτερικού, αλλά και στην πατρίδα μας, τουλάχιστον σε ακαδημαϊκό επίπεδο), το εγχείρημα αυτό δεν εισάγει τους απροετοίμαστους γνωστικά και συναισθηματικά μαθητές του Δημοτικού στις απαιτήσεις του φιλοσοφικού διαλόγου, αλλά αναπτύσσει την κριτική ικανότητα των παιδιών, οξύνει την παρατηρητικότητά τους και προετοιμάζει για την υποδοχή όρων που θα επεξεργαστούν αργότερα στη ζωή τους. Γι' αυτό και στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχει ο όρος “pre-

⁶ Προτεργάτης αυτής της φιλοσοφικής-παιδαγωγικής αναμόχλευσης θεωρείται ο Σωκράτης με τη μέθοδο της μαιευτικής.

⁷ Η «Φιλοσοφία για Παιδιά» είναι ένα φιλοσοφικό-παιδαγωγικό κίνημα που ξεκίνησε από την Αμερική κατά τη δεκαετία του 1970. Το κίνημα υποστηρίζει ότι η φιλοσοφία είναι μια δραστηριότητα (και όχι απλώς ένα σύνολο θεωριών ή δεδομένων) που μπορεί και πρέπει να ασκείται από τα παιδιά 4-12 ετών ως ερευνητική, διαλογική και κριτική διαδικασία. Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να συντονίζεται από τη δασκάλα ή τον δάσκαλο, να παίρνει αφορμή από κάποιο παραμύθι, αφήγημα, ποίημα ή άλλο καλλιτέχνημα, να δομείται με ερωτήματα διατυπωμένα από τα ίδια τα παιδιά και να προχωρεί ερευνητικά με εβδομαδιαίες ή δεκαπενθήμερες συνεδρίες. Εισηγητής της ο Mathew Lipman, που υλοποίησε ερευνητικά του προγράμματα, αναφορικά με την ανάπτυξη της παιδικής νοημοσύνης. Με την έρευνά του έθεσε σε αμφισβήτηση τις απόψεις του Jean Piaget (1933) σχετικά με την αδυναμία των παιδιών να ανταποκρίνονται σε ένα μάθημα φιλοσοφίας πριν την ηλικία των 12 ετών.

philosophy”, που περιγράφει αυτήν τη διαδικασία ως προθάλαμο της φιλοσοφικής σκέψης.⁸

Τα «Φιλοσοφικά παραμύθια» ασχολούνται με θέματα της Ηθικής Φιλοσοφίας, που σχετίζονται με τον ατομικό και το συλλογικό βίο και τις αξίες που αναπτύσσονται εκεί (διαφορετικότητα, ανεκτικότητα, δικαιώματα, δημοκρατία, διάλογος των γενεών κ.ά).

Ας δούμε μερικά παραδείγματα από το βιβλίο:

Στην πρώτη ιστορία παρουσιάζεται μία ουτοπική πολιτεία στο πρότυπο των αυτόνομων κοινοτήτων.

Η Πολυφωνική Πολιτεία ήταν μία χώρα με ευτυχημένους ανθρώπους - λευκούς, μαύρους, κίτρινους. Κάθε γειτονιά διατηρούσε το δικό της χρώμα, της δικές της μυρωδιές από τις κουζίνες, τα δικά της τραγούδια. Οι φωνές, τα αρώματα και τα χρώματα μπλέκονταν ευχάριστα στο κέντρο της πόλης. Εκεί, οι πολίτες της Πολυφωνικής Πολιτείας συγκεντρώνονταν για να συναποφασίσουν όλα τα κρίσιμα ζητήματα της πολιτείας τους. Ακούγονταν όλων οι απόψεις: των ανδρών, των γυναικών, των ηλικιωμένων και των παιδιών. Με έναν ανεξήγητο αλλά αρμονικό τρόπο, οι φωνές όλων σχημάτιζαν πάντα μια μελωδία και ποτέ θόρυβο. Στο τέλος, η μελωδική σύνθεση ήταν και η απόφαση για κάθε ζήτημα.

Ο άδειος θρόνος στο κέντρο της πολιτείας συμβόλιζε αυτήν την πολυφωνική αρμονία: κανείς μόνος του στο θρόνο και όλοι μαζί.

⁸ Βλ. σχετικά τη θεώρηση των Lipman (*Harry Stottlemeier's Discovery*, Upper Montclair, 1974 και *Thinking, Children and Education*, Kendal/ Hunt, 1993) και Mathews (*Philosophy and the Young Child*, Harvard University Press, 1980).

Η ανατροπή της ισορροπίας επέρχεται με την εισβολή του Αγέλαστου Γίγαντα:

Όσπου ο Αγέλαστος Γίγαντας έφτασε μία μέρα στην πόλη, έμαθε ότι εκεί δεν βασιλεύει κανένας γιατί όλοι βασιλεύουν, άκουσε για την πολυφωνική μελωδία και βάλθηκε ευθύς να καταστρέψει την πόλη.

Περισσότερο από την εξουσία, τον ενδιέφερε να αποδείξει ότι μια πολυφωνική και συνάμα αρμονική πολιτεία δεν είναι εφικτή.

Σε άλλο σημείο της ιστορίας, μέσα από έναν προωθητικό για την πλοκή διάλογο, ο Ζερβοκουτάλας, ο διάσημος αριστερόχειρας μάγεις που επιδιώκει την υπεράσπιση της Πολυφωνικής Πολιτείας, διαλέγεται με τον τύραννο, αφού προηγουμένως τον έχει φιλέψει τα εκλεκτά του εδέσματα και τα υπέροχα κρασιά του.

Και τρώγοντας ο Αγέλαστος Γίγαντας και πίνοντας, «Εύγε, εύγε Ζερβοκουτάλα, αλλά μην παίρνεις πολύ θάρρος. Τελειώνοντας θα λογαριαστούμε», έλεγε. Τρώγοντας και πίνοντας, πίνοντας και τρώγοντας, ο Αγέλαστος άρχισε να μειδιά, μετά να γελά και τέλος να κλαίει απαρηγόρητος. Τότε, ο Ζερβοκουτάλας άδραξε την ευκαιρία:

- Κάτι βαρύ έχεις μέσα σου, Αγέλαστε. Πικρό είναι το γέλιο σου και με σημασία τα δάκρυά σου. Πιες κι από τούτο το κρασί, το νέκταρ που το φυλάω για ειδικές περιστάσεις, όπως η σημερινή, και πες μου τι σε βασανίζει. Από πού μάς ήρθες;

- Ατύχησα, Ζερβοκουτάλα, να είμαι ο μοναδικός γίγαντας σε μια πολιτεία νάνων. Μάταια η μητέρα μου προσπαθούσε να με κρύψει όσο ήμουν παιδί.

Το ύψος μου, το βάρος μου, το βάδισμά μου δεν μπορούσαν να περάσουν απαρατήρητα. Τι λέω; Κάθε μου κίνηση στην πόλη ήταν αληθινό βασανιστήριο και για μένα και για όλους τους άλλους. Αποφάσισα να φύγω πριν με διώξουν, πεπεισμένος πως η διαφορετικότητα είναι πρόβλημα και αταξία και πως μόνο σε μια ομοιόμορφη πόλη μπορεί να υπάρξει αληθινή ευτυχία

Ο Ζερβοκουτάλας πήρε το λόγο αποφασιστικά: «Ελευθερία είναι να φοβίζεις τους γύρω σου με τη δύναμή σου; Να έχεις φίλους από συμφέρον και υπακοή από φόβο; Σε τι διαφέρεις τότε από εκείνους τους νάνους που σε αντιμετώπιζαν σαν εξωγήινο;». «Με μπερδεύεις, Ζερβοκουτάλα, για να γλυτώσεις το αριστερό σου χέρι», είπε ο Αγέλαστος Γίγαντας. «Θα σου το κόψω, όμως, για παραδειγματισμό, για να καταλάβουν όλοι πια πως μόνο εγώ και μόνο η ομοιομορφία θα κυριαρχούν πλέον στην πόλη». «Αγέλαστε», πήρε το λόγο ο Ζερβοκουτάλας, «ούτε εγώ μπορώ να γίνω δεξιόχειρας ούτε κι εσύ νάνος.

Μπορούμε, όμως, και οι δυο να χαμογελάμε στη ζωή, δίχως να θέλουμε να κερδίσουμε ευτυχία από τη δυστυχία των άλλων. Αυτή δεν είναι η πραγματική ελευθερία, άλλωστε;».

Στη δεύτερη ιστορία, μεταξύ των άλλων θεμάτων που θα βρει ο αναγνώστης,

παρουσιάζονται εμμέσως και οι τρεις κλασικές συμβολαιακές θεωρίες - των Hobbes, Rousseau και Locke.⁹ Μετά από έναν ανηλεή εμφύλιο, οι πολίτες της απευθύνονται σε τρεις σοφούς για να λύσουν το πρόβλημα και να επιλέξουν σύστημα διακυβέρνησης.

Ο πρώτος απευθύνθηκε στο φόβο τους και είπε ότι, αν όλοι συμφωνήσουν να περιορίσουν τις ελευθερίες τους, δηλαδή να μην κάνουν ό,τι θέλουν, και να κυβερνηθούν με αυστηρότητα, θα γλυτώσουν από το φόβο και θα επικρατήσει κοινωνική ειρήνη. Η άποψη αυτή είχε θερμούς υποστηρικτές καθώς οι άνθρωποι είχαν ταλαιπωρηθεί πολύ από τις συνεχείς καταστροφές και την ασυνεννοησία.

Ο δεύτερος είπε ότι ο αλληλοσπαραγμός δεν είναι στη φύση του ανθρώπου, ότι οι άνθρωποι είναι καλοί και αγνοί αλλά το έχουν ξεχάσει. Αυτό που πρέπει να κάνουν είναι να ανακαλύψουν μέσα τους την καλοσύνη. «Μμμ, πολύ δύσκολο αυτό», φώναζαν αρκετοί.

Τέλος, ο τρίτος σοφός είπε: «Αγαπητοί μου, κανείς δεν είναι τέλειος. Αυτό το γνωρίζετε ήδη καλά, αυτό που δε γνωρίζετε είναι ότι δεν υπάρχει τέλεια πολιτεία. Μην περιμένετε από εμένα μεγάλα λόγια για ευτυχία. Αυτό που μπορείτε να κάνετε είναι να βρείτε τί είναι απαραίτητο για τη ζωή σας, τι δικαιώματα θέλετε να απολαμβάνετε. Αλλά, τα δικαιώματα αυτά, για να είναι κοινά, πρέπει να γίνονται σεβαστά από όλους. Αυτό θα πει πως αν

⁹ Όχι κατά την ιστορικά χρονολογική σειρά που παρουσιάστηκαν, αφού ο Locke ιστορικά προηγείται του Rousseau, όμως στα «Φιλοσοφικά Παραμύθια» παρουσιάζεται ως ο τρίτος κατά σειρά σοφός. Η σειρά στα παραμύθια δεν είναι χρονολογική, αλλά θεματική. Προβάλλω τον Rousseau ως αντίστιξη στον Hobbes, ενώ τον Locke ως πιο μετριοπαθή από τους δύο σχετικά με την αντίληψη που έχει για τον άνθρωπο. Στόχος μου να φανεί η αντίθεση μεταξύ Hobbes και Rousseau, ως προς την ανθρωπολογική τους θεώρηση.

θέλω να είμαι ελεύθερος πρέπει να προστατεύω συνάμα και την ελευθερία του διπλανού μου. Αν θέλω να σέβονται τα υπάρχοντά μου, πρέπει πρώτος εγώ να σεβαστώ την περιουσία του γείτονά μου. Έπειτα, θα εκλέξετε αρχηγό αυτόν που θα δεσμευτεί εδώ μπροστά σας ότι θα φροντίζει για την τήρηση όσων αποφασίσατε. Αν όμως παραβεί την υπόσχεσή του, τότε έχετε το δικαίωμα να τον ανατρέψετε» (το δικαίωμα της πολιτικής ανυπακοής, υπό προϋποθέσεις).

Στην τρίτη ιστορία, ο Φίλιππος μιλάει με τον παππού του στο τηλέφωνο.

- Παππού, έχω μία εργασία για το σχολείο και θέλω τη βοήθειά σου!
- Ό,τι θέλεις. Πώς μπορώ να σε βοηθήσω;
- Πες μου, πρώτα: όταν μιλούσες με τον παππού σου γινόσουν πιο πλούσιος;
- Άλλο πάλι και τούτο, είπε γελώντας ο παππούς. Τι μου θύμισες πρωί-πρωί; Κάθε φορά που συζητάμε με ανθρώπους διαφορετικής ηλικίας από τη δική μας, είναι πλούτος, υπό την προϋπόθεση ότι θέλουμε πραγματικά να κουβεντιάσουμε, ότι αφήνουμε το χρόνο να κυλήσει, ότι δεν είμαστε βιαστικοί. Ξέρεις, Φίλιππε, τον πλούτο μπορούν να τον κερδίσουν μόνο αυτοί που γνωρίζουν την αξία του χρόνου.

Και όταν λέω αξία δεν εννοώ το γνωστό σε όλους «ο χρόνος είναι χρήμα», αλλά ότι αξίζει να ξοδέψεις χρόνο σε πράγματα που ομορφαίνουν τη ζωή, όπως το να ακούσεις μία ωραία ιστορία από τα παλιά, να έρθεις σε επαφή με έναν χαμένο κόσμο, να μάθεις για θαυμαστά ή απλώς ενδιαφέροντα ζητήματα.

Αλλά αυτός ο πλούτος είναι απόλαυση. Και αυτήν την απόλαυση μπορούν να τη νιώσουν μόνο όσοι σέβονται τη βραδύτητα.

Σε άλλο σημείο του κειμένου και μετά την εγκιβωτισμένη αφήγηση της ζωής του κ. Νικηφόρου, του παράξενου ηλικιωμένου κυρίου που επισκέπτεται τακτικά το σπίτι του Φίλιππου που μας μεταφέρει στην Ήπειρο του 1943 και στο *Ολοκαύτωμα του Κομμένου* (ο Νικηφόρος έζησε ως παιδί τη θηριωδία και έχασε εκεί την οικογένειά του), διαβάζουμε:

Την Κυριακή, ο Φίλιππος προσπαθούσε να μεταφέρει όσα άκουσε, ό,τι θυμόταν, τέλος πάντων, σε μορφή ερωτήσεων - απαντήσεων. Τέλος, σκέφτηκε: «τι τίτλο θα έβαζα σ' αυτήν τη συνέντευξη, αν δημοσιευόταν; Πάντα υπάρχουν τίτλοι στις συνεντεύξεις». Δίστασε μία στιγμή, αλλά πήρε την απόφαση να περάσει απέναντι. Και χτύπησε το κουδούνι της αυλόπορτας του κυρίου Νικηφόρου. Τον είδε να τον παρατηρεί πίσω από την κουρτίνα. Θα κατεβεί, άραγε; Ο κύριος Νικηφόρος κατέβηκε τις σκάλες και στάθηκε όρθιος απέναντι από το Φίλιππο. Τους χώριζαν τα κάγκελα της αυλόπορτας. «Τι θέλεις;» είπε λιτά αλλά όχι αυστηρά στο Φίλιππο. «Θέλω έναν τίτλο για τη συνέντευξη, κάτι ίσως για το χωριό σας ή τη Γερμανία». Ο κύριος Νικηφόρος είπε αποφασιστικά: «Γράψε: Η Γερμανία μου έδωσε πίσω τη ζωή που μου πήρε». Ο Φίλιππος έφυγε για το σπίτι του.

Εδώ μπορεί να διαπιστώσει κανείς πως η απώλεια, τα τραύματα του πολέμου δε γίνονται μίσος, αλλά ανατροφοδότηση της ζωής.

Εν κατακλείδι, τα «φιλοσοφικά παραμύθια»:

- εξοικειώνουν τα παιδιά με τους όρους της διαφορετικότητας, της αποδοχής, της δημοκρατίας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων,

- οδηγούν τα παιδιά στην κατανόηση της αξίας του θάρρους του λόγου και των δημοκρατικών αρχών ή, αντίθετα, του ρόλου του φόβου ως πολιτικού εργαλείου και των αποτελεσμάτων του στην κοινωνική ζωή,

και

- συνεισφέρουν στην εμπέδωση της σημασίας του διαλόγου των γενεών και του σεβασμού στην «τρίτη ηλικία» ως φορέα πλούτου εμπειριών και ζωντανής ιστορίας.¹⁰

Οι τρεις ιστορίες μπορούν να αποτελέσουν το έναυσμα¹¹ για μία συζήτηση με τους μεγαλύτερους (γονείς και εκπαιδευτικούς) πάνω σε φιλοσοφικούς όρους κοινωνικής και πολιτικής αγωγής που συνήθως αποφεύγονται σε μικρές ηλικίες με το επιχείρημα - ενίοτε πρόσχημα - ότι

¹⁰ Η αντίληψη για τη σημασία της βιοματικής πρόσληψης της ιστορίας, για την αντιμετώπιση των ηλικιωμένων ατόμων ως φορέων ζωντανής ιστορίας είναι και ο στόχος του κινήματος «Memoro» (Banca della Memoria) στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (Memoro, the Bank of Memories in the World: Italy, Germany, Spain, France, U.K., Poland, Greece, U.S.A., Japan, Cameroon, Argentina, Venezuela, Puerto Rico).

¹¹ Η συζήτηση αυτή επιτυγχάνεται μεθοδικότερα στην τάξη μέσω των τεσσάρων παρακάτω σταδίων: α) διδασκαλία του στοχασμού (teaching thinking), β) προσεκτική ακρόαση (listening), γ) λογικότητα (reasonableness) και δ) ερευνητική κοινότητα (community of enquiry). Κάποιες από αυτές τις έννοιες έχουν την προέλευσή τους στους Αμερικανούς πραγματιστές φιλοσόφους Charles Peirce (1839-1914) και John Dewey (1859-1952). Βλ. εισαγωγή του μεταφραστή στο βιβλίο της Joanna Haynes, *Τα παιδιά ως φιλόσοφοι. Μάθηση μέσω έρευνας και διαλόγου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2009.

τα παιδιά είναι πολύ μικρά για τέτοιου είδους συζητήσεις.¹² Το σύντομο γλωσσάρι όρων που συνοδεύει τα παραμύθια παρέχει απλά παραδείγματα αντλημένα από τις τρεις ιστορίες. Το γλωσσάρι ανατροφοδοτεί τη συζήτηση πάνω στα κείμενα ή λύνει, με απλό τρόπο, απορίες των παιδιών. Χωρίς να εξαντλεί τους όρους ή τα θέματα που θίγουν τα κείμενα, αποτελεί ένα νήμα που, γονείς και δάσκαλοι, με τη δική τους μαεστρία, θα ξετυλίζουν ή θα ανανεώσουν. Το βασικό motto του βιβλίου είναι: «μιλήστε στα παιδιά για... μιλήστε με τα παιδιά για... Θα σας εκπλήξουν οι απόψεις και οι απορίες τους...». Γιατί, ο φιλοσοφικός στοχασμός είναι πρωτίστως μια ερωτηματοθεσία που, περισσότερο από την πρόκληση της στέρεης απάντησης, αυτό που προσφέρει είναι η διάνοιξη του ορίζοντα με την επίπονη διερώτηση, όπως το ερώτημα που προφέρουν όλα τα παιδιά, «γιατί;».

Πηγή

Βάσση Γ. (2016), *Φιλοσοφικά Παραμύθια*, Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.

Βιβλιογραφία

Haynes, J. (2009), *Τα παιδιά ως φιλόσοφοι*, Μεταίχμιο.

Lipman, M. (2006), *Η σκέψη στην Εκπαίδευση*, Πατάκης.

¹² Εδώ και η διαφωνία του Lipman με τη θεώρηση του Piaget.

Τόμος Πρακτικών Φιλοσοφικού Forum «Ανάδρασις»
ISBN: 978-618-82935-0-2

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Lipman, M. (1974), *Harry Stottlemeier's Discovery*, Upper Montclair.

Lipman, M. (1993), *Thinking, Children and Education*, Kendal/ Hunt.

Mathews, G. (1980), *Philosophy and the Young Child*, Harvard University Press.

Piaget, J. (1933), *Children's Philosophies, A Handbook of Child Psychology*, Carl Muncison (ed), Clark University Press.

Ιστοσελίδες:

www.sophianetwork.eu

www.sapere.org.uk

<http://childrenandphilosophy.webnode.com/>